

Kapitel 2

Familjen Schröder från 1600-talet och framåt

Det börjar med Johan Schröder

År 1603 grundade hertig Karl en ny stad på Hisingen vid älven, mitt emot Älvsborgs slott på andra sidan. Tanken var att locka utländska köpmän att slå sig ner. Främst ville man få dit holländare, tidens mest framstående köpmän. Efter ett par år kunde köpmän flytta in. Till "Karl IX:s Göteborg" kom Johan Schröder och blev tomtägare, dvs rätt att bedriva handel. En vanlig åsikt om honom är att han var tysk, född ca 1590, men med tanke på platsen har man inte kunnat utesluta en holländsk anknytning. Men lyckan blev kortvarig. Danskarna anföll och brände ner staden 1611 och Johan Schröder försvinner ur källorna. År 1619 dyker han upp i en mantalslängd för den äldre och näraliggande staden Nylöse, idag stadsdelen Gamlestaden i Göteborg.

Därefter flyttade han till Lidköping där äldre brodern Frans redan fanns. Där kom han att etablera sig som köpman bland borgarna och ingå i rådet och var vid något tillfälle även borgmästare.

Släktforskaren Olga Dahl för fram en möjlig härkomst för bröderna Schröder. Deras farfar skulle eventuellt kunna vara en borgmästare i Kiel

vid med namnet Frans Schröder med tanke på tidsspänn och köpmannaklassens strategi att expandera familjenätverken.¹ Namnseden att döpa en förstfödd son efter farfar indikerar också att den äldre brodern Frans Schröder hade en farfar som hette Frans Schröder.

Johan hade sju barn och ett av dessa hette Henrik Johansson Schröder född 1622 i Lidköping. Han gick dock inte i faderns fotspår och blev borgare och köpman. Han blev istället statlig tjänsteman i den spirande stormakten Sverige. Varför det blev så framgår inte i källorna. För en sådan karriär krävdes dock utbildning, men det oklart var han fick sin utbildning. Det är möjligt att han var en sväng i Tyskland för detta ändamål med tanke på faderns härkomst.

Schröder och Tollet

Kanske var det kärleken som förde Henrik till Värmland. Han gifte sig nämligen med en kvinna från Ölme år 1654 vid 32 års ålder. Hon hette Carin Tollet och hennes far var kronofogde och befallningsman, vilket nog hade betydelse för Henriks karriär (och kanske för giftermålet). Han hette Gilius Giliusson Tollet och bodde på gården Stora Skanum i Ölme mellan Kristinehamn och Karlstad. Det var ett gammalt kloster gods som Gustav Vasa indragit men som Gilius Giliusson Tollet skatteköpte 1631.

Samma år blev han häradsskrivare och 1634 fogde över Östersysslets domsaga i östra Värmland.

Han var son till Gilius Mattsson, spik- och dragsmed (tillverkare av harnesk) och manufakturist vid Fors bruk (Storfors) i Värmland. Han nämns någon gång som kronobefallningsman. Gilius Mattsson var vallon

---

¹ Dahl, O., "Rote 5, tomt 66 - Göteborgs tomtägare 1637-1807", 2004
(www.gbgtomter.se/Rote_5/5.66.pdf)

från trakten av Liege och hade kommit in till Sverige redan före år 1600 via Nyköping.²

Henrik och Carin kom också att bosätta sig i Ölme (Benneberg). Henrik blev själv kronofogde 1658, i Östersysslet, och lands- och häradsskrivare 1662-1665. Nu föll det sig så lyckligt att Gilius Giliusson Tollet innehade tjänst som befallningsman över Värmland och när han avgick 1665 efterträddes han av mågen Henrik. Det är för mig oklart vad de olika tjänsterna innebar men Gilius anges i källorna som en betydande man i Värmland. Den tjänst som Henrik fick överta var säkerligen värd en del pengar och enligt källorna kom han också att köpa gården Norra Räfsala i Ölme.³

Även Carins bröder gjorde karriär i statens tjänst. Lars Tollet (adlad Lindeflygt) var landssekreterare i Halland. Karl Giliusson var kronobefallningsman i Nora och Linde fögderi 1676 till 1689. Han dömdes till döden för ekonomiska oegentligheter, men undslapp med livstid på Marstrands fästning. Johan Giliusson Tollet var landssekreterare i Örebro och senare i Falun, ägde hytta och masugn, och var konststatsinspektör i Stora Kopparbergs bergslag 1677. System Annika Giliusdotter gifte sig med kyrkoherden Petrus Gyllenius.⁴

Carin Giliusdotters mor, Brita Larsdotter Brun, var via fadern Lars Svensson Brun barnbarn till kyrkoherden och riksdagsmannen Sven Laurenti Brunius (1520-1579) i värmäländska Kil. Förmodligen var han son till Lars Sonesson av den så kallade Glumserudsläkten med anor i medeltida järnhantering.

---

² VärmlandsAnor 2018:2 (Hans Jonsson, Oanade anor)

³ Lämngren, L. *Ölme – historik, biografier, bilder m.M.* 1916.

⁴ Ibid.

Svens hustru Karin Nilsdotter hade förfäder som eventuellt utgör ett typexempel på de lättsinniga spekulationer som nätet är översvämmat av. Man kan t.ex. läsa att hennes morfar var frälse mannen Sten Jönsson Bese. Det var dock mormor Kristina Amundsdotter Hatt som hade de riktigt fina anorna, dotter till riddaren Amund Hatt. Han var gift med Kristina Ingemarsdotter vars mor Katarina Magnusdotter sannolikt tillhörde Folkungaätten. Vanligtvis ses hon som oäkta dotter till kungasonen Magnus Birgersson, avrättad år 1320 i samband med striderna om kungamakten. Han var arvinge till tronen med den togs över av kusinen Magnus Eriksson.

Men kanske tillhör detta sagornas värld. Magnus Birgersson var ogift och de enda indicierna på att Katarina var hans dotter är namnet Magnusdotter och att kungen Magnus Eriksson tycks ha betraktat henne som en släkting. Det har dock påpekats att hon lika gärna kan ha varit dotter till Magnus Bengtsson, lagman i Östergötland och av Folkungaätt. Eller lika gärna är det sagor.

Schröders i Ransäter och Torsby

Henrik Johansson Schröder och Carin Tollet hade 9 barn och yngst bland dessa var Carl Gustaf född 1672 i Ölme, när Henrik var 50 år och Carin 37 år. Hon dog året efter och Carl Gustaf blev moderlös. Fadern levde dock vidare till 1698. Carl Gustaf tycks ha fått en gedigen utbildning och erhöll lantmäteri rättigheter 1696. Han gifte sig med Maria Smitt (1676-1725), dotter till rådmannen och byggnadsinspektorn Wilhelm Smitt i Jönköping. I de tidiga husförhörslängderna kallades han Kleinsmidt. En klensmed var en låssmed, ett tekniskt avancerat hantverk som utgjorde ett borgerligt skråhantverk.

Carl Gustaf och Maria hade fyra barn. Det finns inte mycket i källorna om dessa personer men Carl Gustaf skrivs som brukspatron och ägare till Torsby bruk och Westanå m.m. och boende i Ransäter. Han tycks först ha varit verksam i Ransäter, troligen som bruksbokhållare om man ska tro kyrkböckerna. Sedan flyttade han troligen till herrgården Westanå i Torsby. År 1721 avled Carl Gustaf, endast 49 år gammal och 1725 följde hustrun Maria Smitt, även hon 49 år.

Johan Carlsson Schröder var Carl Gustafs och Marias tredje barn och föddes 1707 i Ransäter. Han tycks ha döpts till Jean men kom att kallas Johan. Han blev student i Uppsala 1725 när han var 18 år. Han skrivs sedan som brukspatron i Torsby omkring 1735. Under hela perioden fram till sin död 1786 står han skriven i Westanå, ibland Torsby bruk, som brukspatron eller hammarpatron.

Han var gift första gången med Stina Cajsa Ekebon (1703-1743), dotter till Hans Månsson Ekebon, bruksförvaltare på Brattfors bruk, och Christina Bratt. Bouppteckningen efter Stina Cajsa Ekeboms död 1743 är omfattande. Här finns också bouppteckningen efter Johans bror, Carl Gustaf Schröder, eftersom han avled samma år. Bouppteckningen ger en ögonblicksbild av läget 1743, men också om utvecklingen under åren före. De tycks ha varit välbeställda utifrån de tillgångar som redovisas.

Johan hade sex barn med Stina Cajsa och tio barn med andra hustrun Hedvig Helena Holmberg. När Johan avled 1786 tycks Hedvig Helena med barn ha avflyttat från Westanå. Men kyrkböckerna är magra med uppgifter.

Det kan nämnas att Johan Carlsson Schröder är farfars far till den på sin tid kände författaren Gustaf Schröder (1824-1912), skildrare av bruksliv och jakt.

Stina Cajsa Ekebon, vem var hon? Kyrkböcker för tiden då hon föddes saknas i Brattfors kyrkoarkiv. Uppgifterna i Fryksändes kyrkoarkiv är knappa. Ingen dödsorsak anges i begravningsboken. I husförhörböckerna för 1730-talet är hon och Johan skrivna vid Torsby bruk, hon som Madame och han som brukspatron. Under 1740-talet är hon borta utan kommentar i husförhörboken.

Vi vet dock att hon födde sex barn och dog redan när hon var 40 år. I bouppteckningen nämns fem efterlevande barn: Carl Magnus, Hans, Andreas, Stina Maja och Brita Cajsa. Det är som sagt en omfattande bouppteckning och familjen hade det gott ställt. Stina Cajsa var sprungen ur en regional elit av bruksägare och borgerskap, vilket hennes anor låter förstå. Hennes giftermål med Schröder innebar inte ett socialt avancemang, snarare var det en social matchning av brukspatronfamiljer.

Stina Cajsa hade huvuddelen av sina anor i trakten kring Kristinehamn och Karlstad. I Kristinehamn fanns många av hennes förfäder: borgmästaren Anders Larsson Bänge och rådmannen Lars Töresson Schytler. Till skaran kan läggas bevilningsmannen Joen Larsson i Karlstad, och brukspatron Anders Andersson Bratt i närliggande Brattfors.

Stina Cajsas förmodade farfar Magnus Andersson Ekebon hade varit borgmästare i Karlstad. Han hade en kusin, Magnus Gustavsson Ekebon, som också var borgmästare, men i Kristinehamn. Det hade även kusinens far Gustav Månsson Ekebon varit.

Gustav sägs ha haft ett gott förhållande till befallningsmannen Gilius Giliusson Tollet i Ölme, och var naturligtvis bekant med kronofogden och befallningsmannen Henrik Johansson Schröder i Ölme. Henrik som var Johan Schröders farfar. Det här var släkter som kände varandra sedan

generationer. Vi har nog goda skäl att tro att det inte var en slump att Johan Schröder gifte sig med Stina Cajsa Ekebon.

Johan Carlsson Schröders och Stina Cajsas äldste son Carl Magnus Schröder (1734-1802) växte upp i Torsby och utbildade sig till lantmätare. Han står dock skriven som ingenjör i kyrkboken. Han gifte sig 1769 med den tretton år yngre Greta Lisa Robsahm (1747-1834). Hon har spännande förfäder som bl.a. går ner till Kristian I av Danmark.

Carl Magnus och Greta Lisa fick fyra barn. De två första barnen Johan och Anna Stina föddes i Sillerud söder om Årjäng åren 1770-71, där man kan förmoda att Carl Magnus hade lantmäteriuppdrag. Under 1770-talet var de tillbaka i Westanå, Torsby och Carl Magnus den yngre föddes 1779 och Johan Jakob 1783. I husförhörsboken 1778-1789 är familjen skriven i Westanå på samma adress som fadern Johan Schröder.

Schröders i Torsby och Sunne

Carl Magnus Schröder d.ä. avled i september 1802, 68 år gammal, enligt kyrkboken av håll och stygn, en äldre term för lunginflammation. Änkan Greta Lisa levde ytterligare 32 år till 1834 och blev 87 år. Hon dog av ålderdom i Västanvik vid Torsby.

Bouppteckningen efter Carl Magnus d.ä. från 1802 omfattar 17 sidor.⁵ Där framgår att han var "commissions lantmätare" bosatt på Westanå, fastigheten värderad till 3 000 Riksdaler Riksgäld (rd). I bouppteckningen finns även Riksdaler Banco och i slutsummeringen tycks Banco omvandlas till Riksgäld.

---

⁵ Fryksdal övre tingslags häradsrätt. FII:2 (1800-1810) bild 42, s. 77. Bouppteckning upprättad 25/11 1802 efter Commissions-lantmätare Carl Magnus Schröder i Westanå, Fryksände.

Summan av fastighet och inventarier (inga kontanter anges) är 4 070 rd och boets skulder uppgår till 3 906 rd. Behållningen är 164 rd. Störst skuld har boet till en inspector Carl Gustaf Klingberg, 708 rd och 456 banco. Exempel på andra fordringsägare är brukspatron Bengt Reinhold Andersson, brukspatron Anders Schröder, Theophilus Skarin i Karlstad, mademoiselle Cajsas Maria Robsahm (hustruns tvillingsyster), svärmodern Ulrica E Palm, Carl Hinric Sahlström och skräddaren Lars Nilsson.

De kategorier som hade störst värde i boet var: fastighet 3 000 rd, kreatur 78 rd (bestod av 8 kor, 2 kvigor, kalvar och grisar), sängkläder 67 rd, silver 63 rd, spannmål 58 rd, möbler och husgeråd 48 rd (bl.a. klocka, klädsåp, slagbord, tolv klädda stolar), linnekläder 36 rd, två hästar 33 rd, åker- och körredskap 27 rd (bl.a. ensitsig vagn, gammal dito, tre kärror, plogar och harvar), porslin 13 rd, gångkläder 11 rd (bl.a. ljusgrå frack, rock och kappa), husgeråd 11 rd, koppar 10 rd, instrument 8 rd (lantmäteri). Andra småposter var kökssaker 7 rd, selar 6 rd, trä- och laggkärl 4 rd, björnhudar 3 rd, hudar och skinn 3 rd, böcker 2 rd, fiskeredskap 2 rd, buteljer och glas 2 rd, mässing och malm 2 rd.

En bouppteckning säger mycket om liv och vanor. Som de flesta i den här gruppen drev lantmätare Schröder även ett mindre jordbruk för självförsörjningen och troligen en del för avsalu. Intressant är att det fanns två pistoler och en värja i hushållet, men de var lågt värderade. Han hade gott om böcker i olika ämnen, många på latin och titlarna tyder på intresse för en rad olika ämnen. De värderades dock till endast 2 riksdaler.

Han var en utbildad och beläst man och tillhörde såtillvida en mycket liten grupp i Torsby. Gruppen torde i huvudsak ha begränsat sig till några brukspatroner med familj och kyrkans män.

Det tredje barnet av fyra blev lantmätare som sin far och hette likadant, Carl Magnus Schröder (1779-1851). Han gifte sig med Christina Sundén (1782-1855), prästdotter från Sunne. De fick sju barn och de första barnen Lars Magnus och Carl Ludvig föddes i Westanå 1806 respektive 1809, men lille Carl Ludvig dog redan 1811. Samma år flyttade familjen till Transtrand i Dalby socken, där man kan förmoda att Carl Magnus hade lantmäteriuppdrag. Där föddes Jan Petter 1812 (som skulle bli anfader till den på sin tid ledande tennisspelaren Kalle Schröder), Anna Greta 1814 och Johanna Carolina 1817. Barnens farmor Greta Lisa Robsahm var med i Dalby, liksom några pigor och en dräng.

Familjen bodde två år, 1818-1820, i Sunne, där Christina Sundén var uppvuxen. Nu var inte farmor Greta Lisa längre med. Carl Olof (1819-1864) föddes i Sunne. I husförhörsboken står att de kom från Elfdalen och återvände dit. Jag fick lista ut att man avsåg Dalby, men vet inte vart de tog vägen efter Sunne. De dyker upp i Östmark 1844.

I Sunne bodde de i Norra Åmberg, granne med Christinas bror Petter Sundén som var komminister (präst) i kyrkan, precis som hans far hade varit. En anteckning i husförhörsboken antyder att Carl Magnus saknade befattning eller uppdrag vid den här tiden och att de var "utfattige och hyses af barmhertighet". Kanske var det Sundén som skrev detta i kyrkboken, det var antagligen han som försörjde dem. Situationen var säkerligen ohållbar och de flyttade efter två år.

Ingenjören och lantmätaren Carl Magnus Schröder d.y. dog 1851 i Östmark vid nära 72 års ålder av bröstsjuka, en annan term för lungsot. De sista åren var han "gammal och bräcklig" och bodde med hustrun hos sonen Jan Petter och hans hustru Anna Gäfvert i Tväråna, Östmark. Fyra år senare, 1855, dog Christina Schröder/Sundén 71 år i bröstsjukdom hos sonen i Östmark.

Präster och kronolänsmän

Värmlänningen Lars Sundén (1739-1809), far till Christina Sundén, var bondson från Degerbyn i Värmskog. Föräldrarna hette Olof Jonsson och Sara Danielsdotter. Kyrkböckernas bristande kvalitet gör dock att jag inte kommer vidare med dem.

Lars kom att skaffa sig en utbildning vid Uppsala universitet. Där kallade han sig Sundström men bytte senare till Sundén. Han prästvigdes 1769 och blev pastorsadjunkt i Stafnäs pastorat i Värmskog 1770. Han slog sig ner i Sundet vid Degerbyn vid det smala sundet i sjön Värmeln, beläget mellan kyrkan och hembyn. (Några km bort ligger byn Vegerbol där Lars Magnus Ericsson föddes, han med telefonbolaget L.M. Ericsson).

Lars Sundén gifte sig med Anna Margareta Kjellberg (1751-1799). Hon födde 7 barn i Degerbyn. År 1795 flyttade familjen till Sunne. Där blev han komminister, dvs. andrepräst efter kyrkoherden. I Carlstads Stifts Herdaminne skriver man att han "var en oförvitlig man, men i bildning föga öfver allmogen. Som han odlade och sålde mycket Potatis, var han i Wermland allmänt känd under namn af *Jord-äple-presten*."⁶ I april 1809 fick han ett slaganfall och avled 69 år gammal. Han var då änklings sedan 10 långa år.

Äldste sonen Petter Sundén gick i faderns fotspår, studerade i Uppsala, prästvigdes och blev komminister i Sunne 1813 till sin död 1824.

Han hade då precis gift sig för 3:e gången. Vid sin död var han i "Domkapitlet anklagad för flera embetsförseelser", enligt Carlstads Stifts Herdaminne.

---

⁶ Carlstads Stifts Herdaminne, del 2, 1847, s. 105.

Lars Sundéns hustru, Anna Margareta Kjellberg, var född i Tärna socken i Uppland. Hon var dotter till kronolänsmannen Jonas Kiellberg (1715-1777) och Anna Larsdotter (1725-). De gifte sig 1749. Det är för mig oklart när Anna Larsdotter dog men hon levde 1792 i Fastparbo i Tärna tillsammans med en piga. Jag letar i dödboken fram till 1825 men hon tycks avflyttad från socknen.

Anna Larsdotter var inte bara gift med en kronolänsman, hon hade sådana i fyra led bakom sig i Tärnas grannsocken Kumla: fadern Lars Andersson (1692-), hans far Anders Larsson (1663-1736), och även Anders far Lars Andersson (1630-1708) vars hustru Kerstin Larsdotter (1643-1715) var dotter till länsmannen Lars Olofsson (-1670).⁷ Flertalet i denna gren tycks ha härstammat från grannsocknarna Tärna och Kumla utanför Sala.

Jonas Kiellberg var länge en svårlöst gåta, som till på köpet hade en namne som var kronolänsman i Västergötland. Slutligen fann jag i nekrologen i Tärnas dödbok att han var född i Skövde stad 1715, landets förmodligen minsta stad vid tillfället. Skövde har röriga och svårtydda kyrkböcker för den här tiden men jag hittade honom. Det framgår hjälpligt att han vid något tillfälle hade flyttat till Borås. Där befann han sig år 1745 enligt husförhören i Borås. Men det finns ingen uppgift om vad han gjorde, endast att han bodde i kvarteret Hjorten i Anders Bengtsson Kiellgrens hushåll. Borås hade över tvåtusen invånare vid den här tiden. Det är dock så pass få att Jonas Kiellberg torde ha träffat på några av mina anor i Borås på min mormors sida såsom Anders Olofsson Bese, Barbro Winge, Sven Hallin, Elisabeth Luth, kanske också Olof Bese, Beata Kilman och Anna Werlin.

---

⁷ Hans far i sin tur torde ha varit bonden Olof Persson (-1641) i Kumla, gift med NN Matsdotter. Annas mor var Margareta Persdotter (1702-1769), farmor Kerstin Larsdotter (1671-1736) född i Tärna, farfars mor Kerstin Larsdotter (1643-1715) född i Kumla, och hennes mor Anna Mårtensdotter (1610-1697).

Det tillhör de vanliga gåtorna i släktforskning hur personer träffade varandra. Det är en lång väg mellan Tärna och Borås. Kanske var yrket avgörande, Anna som dotter till en kronolänsman och Jonas blivande eller redan varande kronolänsman. Hennes far och Jonas kan ha varit bekanta. Det finns en nekrolog över Kiellberg i dödboken som ger några ledtrådar till hans liv. Det går att utläsa att fadern hette Lars Kiellberg och modern Christina, och att Jonas kom till Borås i unga år.

Jonas Kiellberg avled 4 september 1777 i Fastparbo. Han blev 62 år. Redan i oktober genomfördes en bouppteckning, eller inventering som det står i protokollet.⁸ Där nämns änkan Anna Kiellberg och barnen: söner kronolänsman Lorents Kiellberg, "studiosus" adjunkt Peter Kiellberg, och dottern Anna Greta Kiellberg och hennes man, mågen adjunkt Lars Sundén. Boet värderades till 426 Riksdaler (rd). Fastigheten bestod av två öresland (6 tunnland) skatte om ett halvt mantal. De större posterna var: fastighet 111 rd, kreatur 72 rd, silver 71 rd, sängkläder 31 rd, snickarvärke (mest möbler) 26 rd, koppar 17 rd, tenn 13 rd, linne 12 rd. Kategorin kreatur innefattar 3 hästar, 9 kor, 2 tjurar, 4 kvigor, 3 kalvar, 10 får, 6 getter, 2 suggor, 4 unggaltar, 4 smågrisar samt 4 gäss. I kategorin tenn ingår 12 fat och 30 tallrikar och bland möblerna märks en byrå värd 6 rd och ett väggur värderat till 2 rd. Bland kör- och åkerredskap utmärker sig en "Phanton-vagn" värd 6 rd. I kategorin diverse husgeråd finns exempelvis böcker och 20 porslinstallrikar.

Märkligt nog finns inga skulder eller fordringar angivna. Det man också slås av är hur stort jordbruket var då Kiellberg primärt var kronolänsman, inte bonde.

---

⁸ Simtuna häradsrätt. FII:5 (1773-1777) bild 3700. Bouppteckning upprättad 17-18/10 1777 efter kronolänsman Jonas Kiellberg i Fastparbo, Tärna.

Jag diskuterar Kiellberg med historieprofessorn Henrik Ågren i Uppsala, angående att svärfadern och tre generationer före honom också var kronolänsmän, liksom en av Kiellbergs söner. En annan son utbildades på universitetet, och dottern gifte sig med en adjunkt. Ågren menar att vad Kiellberg d.ä. gjorde verkar ha varit ett "skolexempel på 1700-talets familjestrategier", alltså att få döttrarna gifta så bra som möjligt, låta en son ärva och övriga barn gå i lära, helst studera på universitetet. Hur Anna Margareta Kjellberg träffade värmlänningen Lars Sundén kan man också fundera över. Ett spår är det faktum att Anna Margaretas bror Peter Kjellberg studerade i Uppsala åren 1768-70, och kan ha kommit i kontakt med Lars Sundén där och introducerat honom för systemen.

Prästfrun Anna Margareta dog redan vid 47 års ålder i Sunne. Dödsorsaken är svår att tyda men en av termerna som används är vattusot vilket betyder ödem. Tio år senare, 1809, följde maken, komminister Lars Sundén, henne till evigheten, avliden vid 69 års ålder till följd av ett slaganfall.

Lars Sundéns och Anna Margareta Kjellbergs dotter Christina Sundén (1782-1855) gifte sig med lantmätaren Carl Magnus Schröder d.y. (1779-1851).

Schröder igen

Lars Magnus Schröder (1806-1881), äldste son till Carl Magnus Schröder d.y. och Christina Sundén, gifte sig 26 augusti 1831 i Härnösand med Märta Catharina Öberg (1807-1894), kallad Märta Cajsa, från just Härnösand. Hennes mor var Katharina Hellgren (1782-1866) född i Dalom

i Högsjö socken norr om staden, dotter till Erik Jonsson Hellgren (1734-1789), verksam i Härnösand. Märta Cajsas far är för mig okänd, men hon hade en styvfar som hette Öberg och var glasmästare.

I vigselboken kan man läsa: "Bägge ogifta. Färgar Gesällen Lars Magnus Schröder och Mästar Dottren Märta Cathar. Öberg. Han 25 hon 24 år. Skiljebref utfärdat af Carlstads Dom kap den 19 febr 1831 från Kerstin Clemensdotter med hvilken Schröder varit trolofvad." Sannolikt hade lysning till äktenskap utgått men han hade dragit sig ur.⁹

Vem denna Kerstin Clemensdotter var som Lars Magnus var trolovad med vet jag inte med säkerhet men sannolikt var hon från Värmland. Faktum är att det fanns en piga med det relativt ovanliga namnet i familjen när Lars Magnus var i tonåren, hon var född 1804 han 1806. Jag tolkar husförhørsboken att denna Kerstin Clemensdotter var en av farmodern Greta Lisa Robsahms pigor när de bodde i Dalby socken åren kring 1820. En tonårsförälskelse kan vi förmoda som, om den hade lett till äktenskap, ändrat förutsättningarna för den kommande historien. Vi kan också förmoda att hon tillhörde skogsfinnarnas talrika släkte i denna del av Värmland genom namnet Clemensdotter.

Jag har försökt spåra Lars Magnus åren fram till giftermålet i Härnösand 1831. Han var med familjen till Dalby och Sunne och sedan är det oklart vart han tog vägen. Men lite turligt, via texter om författaren Gustaf

---

⁹ Enligt 1734 års lag kunde trolovning upplösas genom ömsesidigt samtycke men var de oense skulle domstol avgöra saken. Var de överens "borde likväl öfverenskommelse om trolofnings häfvande anmälas till domkapitlet, men detta stadgande efterlefdes i allmänhet icke i andra fall än då lysning till äktenskap försigått". *Trolofning*, Nordisk familjebok 2:a uppl 1919 (runeberg.org/nfci/0456.html)

Schröder¹⁰ (1824-1912), hittar jag honom hos en släkting i Edsvalla i Norr år 1823.

Han står skriven i hushållet som färgare hos klädesfabrikören Johan Reinhold Schröder (1791-1835). Han var far till Gustaf Schröder som föddes 1824 medan Lars Magnus var kvar i Edsvalla. Lars Magnus och Gustaf var tremänningar, fäderna var kusiner. Gustafs farfar Lars Gustaf Schröder och Lars Magnus farfar Carl Magnus Schröder d.ä. var halvbröder. Som nämndes i ett tidigare kapitel hade Johan Carlsson Schröder gift om sig, när hustrun Stina Cajsa Ekebom avlidit 1743. Med den 20 år yngre Hedvig Helena Holmberg fick han ytterligare 10 barn utöver de 6 han hade sedan tidigare. Lars Gustaf var son till Hedvig Helena med Carl Magnus var son till Stina Cajsa.

Lars Magnus flyttade från Edsvalla 1825 och några år senare är han i Härnösand och gifter sig. I husförhörslängderna för Fryksände mellan 1840 och 1860 finns många uppgifter om honom som jag försöker foga samman. Sammanlagt fick Lars Magnus och Märta Cajsa tolv barn mellan 1827 och 1850. De första var födda i Härnösand 1827 och 1831, men de gifte sig inte förrän 1831. Den förstfödde skrivs senare som puckelryggig och oförmögen till arbete. Förmodligen hade han en form av tbc som slår sig på ryggraden och leder till puckelrygg. I den Bromanderska samlingen anges att han som vuxen levde som backstugusittare i Millmark (norr om Torsby) och att hans riktige far, en man från Trollhättan, försörjde honom.

---

¹⁰ Han skrev böcker om inte minst jakt och fiske men mest kända är förmodligen böckerna om livet vid de Värmländska bruken: *En bruksbokhållares minnen I-II* (1892-1893). "Första delen recenserades av Gustaf Fröding i Karlstads-tidningen och inspirerade denne till dikten Den gamla goda tiden (1894). Den mörka bild av bruksmiljön som Fröding där tecknar, i skarp kontrast till bl a E G Geijers Minnen, återspeglar väl S:s sakligt återhållna redogörelse för löner, arbetstider, bestraffningar, bostadsförhållanden, fattigvård, nykterhet och sedlighet vid bruket. I sina bruksminnen introducerade S också kolaren i sv prosa, vilket blev av betydelse inte minst för Dan Anderssons författarskap. S:s bruksminnen utgavs ånyo 1978 med inledning av Mats Rehnberg." (Gustaf Schröder, <http://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/6402>, Svenskt biografiskt lexikon (art av Kåa Wennberg), hämtad 2015-07-28)

Sedan föds tre barn i Sundsvall mellan 1832 och 1835. Därefter har de flyttat till Värmland och två barn föds i Mellmarkstorp, Östmark 1837 och 1839. År 1841 flyttar de till Rådom i Fryksände och Olof Reinhold Schröder föds 1842. Här föds ytterligare fyra barn, det sista 1850. I husförhören för Fryksände finns även var sitt barn till döttrarna Kathrina och Laura noterade, båda barnen anges som oäkta. Även svärmor Katharina Öberg (1782-1866) levde med familjen.

De bodde inhyses i Rådom och en notering i födelseboken för deras son Olof Reinhold anger att han är fattig. Men i husförhören finns också en anteckning av prästen om att föräldrarna kännetecknades av "anständig och oklanderlig vandel". Gissningsvis skrivs detta pga relativ fattigdom men att den inte var orsakad av missbruk eller annat, de hade många barn. De var heller inte jordägare i ett samhälle där människor var beroende av en viss naturhushållning och därför innebar det ofta fattigdom att ha många barn. De utgör ett skolexempel på 1800-talets befolkningstillväxt och den påföljande proletariseringen av folket.

Under 1860-talet var hela familjen skriven i Vadge norr om Torsby, inklusive Olof Reinhold. I byn fanns också Lars Magnus bror Jan Petter med familj. I Vadge hade Lars Magnus ett färgeri vid Skansen i Fensbol men älven svämmande över och floden tog hela färgeriet med sig.

År 1872 flyttade de till Solberg i Ekshärad, inte långt från Rådom. Varför framgår inte, men förmodligen fick de en bättre bostad. Endast dottern Sofia följde med till Solberg, och hon hade två barn. I husförhöret är familjen Schröder upptagen på samma sida som familjen Gäfvert så förmodligen bodde de i ett hus på deras gård och det är inte osannolikt att de var bekanta. Lars Magnus bror Jan Petter var gift med en Anna Gäfvert. År 1881 dog Lars Magnus i Solberg, 76 år gammal, bröstlidande uppger kyrkoboken. Ännu ett av många offer för lungsoten. Hustrun

Märta Cajsja flyttade tillbaka till Fryksände och dog som inhyses i Wadje 1894, 87 år gammal, också hon i bröstsjukdom.

Schröders i Ljusdal och Bjuråker

Olof Reinhold Schröder (1842-1915) föddes alltså i Rådom, Fryksände (Torsby) i Värmland 1842. Han vistades i hemmet till 15:e året och tog nattvarden första gången 1857. Därefter gick han ut i arbetslivet, till flottning och "olika slags arbeten på åtskilliga håll". Åren 1863-1872 var han i Hälsingland vid Bergviks bolag, sedan vid Hedviksfors bruk till 1879 då han blev landbonde på lägenheten Skån under Bergvik.

I Ljusdal gifte sig Olof Reinhold med Brita Jonsdotter (1847-1899) från Remman vid Lucia år 1871, det framgår av vigselboken. Han var då 29 år och hon var fem år yngre. Tre barn föddes innan de var gifta men det finns ingen uppgift i husförhören att de inte skulle vara Olof Reinholds barn. Präster brukade anteckna om några barn är den ena partens, och här står det bara att de är födda innan äktenskapet vilket sannolikt kan tolkas som att de är gemensamma. Nio barn finns upptagna i husförhören: Ingrid (1865-), Margreta Kristina (1867-), Kärstin (1869-), Karl Johan (1873-), Jonas Magnus (1875-1923), Olof Patrik (1879-), Olof Wilhelm Reinhold (1883-), Lars Petter (1885-) och Beda Karolina (1892-).

De fyra första barnen föddes i Ljusdal men sen flyttade de över sockengränsen till Bjuråker där de tre följande barnen föddes, däribland min farmor Bertas far Jonas Magnus. Längre trodde jag att familjen vistades i USA i början av 1880-talet, men 1883 föddes en son i Ljusdal, så uppenbarligen var de i Sverige. Av barnen kom åtminstone Karl Johan att emigrera till Nordamerika permanent, liksom Jonas Magnus änka Kristina Eriksson och två av deras barn.

År 1887 hände någonting dramatiskt. Enligt prästens anteckning i husförhörslängden dömdes Olof Reinhold till fyra års straffarbete av Delsbo häradsrätt 15 juni 1887. Brottet var enligt anteckningen delaktighet i mäskhandel "hvaraf döden fallit". En något missvisande anteckning skulle det visa sig, om nu inte det hela hade sin upprinnelse i bråk om marknaden för mäsk. Men något sådant framgår inte av de beskrivningar jag har tagit del av. Men det utesluter inte att så var fallet, att Schröder med sällskap besökt Hassela för att sälja mäsk och trängt in på en inmutad marknad.

Hudiksvallsposten (1887-03-30) försöker sig på en beskrivning av vad som hänt. Vid en auktion blev en kolare vid Franshammars bruk "så illa slagen av någon eller några vilda sällar, att han efter ett par dagars sanslöst tillstånd avled". Vidare framgår att kolaren med söner kommit farande från timmerskogen och passerat stället för auktionen. Sönerna hade då hamnat i bråk och då fadern gett sig in i leken hade han blivit svårt misshandlad, "träffad av en påk".

Schröder kom att erkänna att han deltagit i misshandeln men inga andra trädde fram. Kanske skyddade han övriga som deltagit i bråket. Hudiksvallsposten (1887-06-18) refererade "slutransakningen" inför Delsbo häradsrätt där han vidhöll sin bekännelse. Ingen annan bevisning förelåg så rätten gav sitt utslag: "som genom vad i målet förekommit, måste anses styrkt" att han "deltagit uti ifrågavarande misshandel". Rätten kan inte visa att han tillfogat den avlidne skador som lett till döden. Han bedöms dock ha "tillfogat honom några av de skador vilka i förening med honom av andra tillfogade" orsakat döden. Han dömdes därför till "misshandel som måste anses ha skett i hastigt mod utan avsikt att döda".

Vid Kriminalvårdsanstalten i Hudiksvall skriver man i journalen att han är ”dömd för våld som föranlett döden till 4 års straffarbete och ersättning till den dräptes änka med 50 kr samt vardera av de 4 barnen 30 kr årligen”.¹¹ Kolarens änka kom att leva till 1915 så Schröder fick betala till henne under 28 år, medan hennes fyra barn som var under 15 år 1887 fick sammantaget ersättning för 16 år.

Den 24 juni 1887 skickades han vidare till straffarbetsfängelset Nya Varvet i Göteborg. Fängelset ligger nära den plats där Olofs farfars farfars farfars far Johan Schröder slog sig ner då han ankom Göteborg i början av 1600-talet. En cirkel var sluten.

Han frigavs 25 april 1891 efter avtjänade fyra år. Nästa motgång var när hustrun Brita Jonsdotter avled i lungsot i december 1899, 52 år gammal. Familjen flyttade 1902 till Bjuråker där han blev landbonde. Vid sin död i juni 1915, 73 år gammal, var Olof Reinhold fortfarande landbonde på Brändbo nr 9 i Bjuråker, ägt av Iggesunds bruk.

Från Ljusdal till Dalarna

Olofs och Britas son Jonas Magnus Schröder (1875-1923) gifte sig 1896 med Kristina Eriksson (1874-1955) från Brännås i Bjuråker. Kristina födde nio barn, det första 1894, men flickan dog efter en månad. Ingen fader finns angiven för barnet och om Jonas Magnus var fadern framgår inte. Men det finns ett mönster i familjen att man skaffar barn innan man gifter sig. Nästa barn föddes även det innan de var gifta men de gifte sig senare samma år. De bodde i Bjuråker till några år in på det nya seklet. När dotter Lydia föddes år 1900 skrevs han som landbonde i Brännås, alltså arrendator. Men från 1904 skrivs han som arrendator i Remman i Ljusdals socken, varifrån hans mor Brita härstammade. Att de flyttat

---

¹¹ Kriminalvårdsanstalten i Hudiksvall, D2d:2 (1878-1889), s. 329.

framgår också av att dottern Anna Carolina föddes i Remman 1904. Hon kom att emigrera till Kanada. I Remman föddes också min farmor Berta år 1909.

Jonas Magnus och Kristina fick nio barn mellan 1894 och 1915. Dessa barn var: Brita (1894-1895), Beda Kristina (1896-1960), Knut Albert (1898-1960), Lydia Alexandra (1900-1923), Erik Olof (1902-), Anna Carolina (1904-1984), Elof Verner (1907-1981), Berta Sofia (1909-1992) och Lars Magnus Sigfrid (1915-1953).

Jonas Magnus dog i maj 1923 i lungtuberkulos knappt 48 år, när dottern Berta var 13 år. Även hans mor dog i lungtuberkulos i femtioårsåldern. Samma år, 1923, dagen innan julafton, dog också dottern Lydia 23 år i samma sjukdom, men skrivet som lungsot.

Änkan Kristina kom några år senare att göra som dottern Anna Carolina, hon emigrerade till Nordamerika. Med sig tog hon sonen Lars Magnus som var 15 år och man anlände i Fort Frances i Ontario år 1930. De bosatte sig inte i Kanada som Anna och hennes farbror Karl Johan Schröder. Istället flyttade Kristina och Lars Magnus vidare till Tillamook i Oregon, en jordbruksbygd vid Stilla havet inklämd mellan hav och berg i höjd med Portland. Där dog Lars Magnus 1953, endast 38 år, och 1955 dog Kristina 81 år gammal. När Kristina och Lars Magnus for var den stora utvandringen till Nordamerika i sitt slutskede. Men fortfarande under perioden 1921-1930 var utvandringen så stor som drygt 128 000, varav knappt 5 000 personer från Gävleborgs län.

Berta flyttade till Bjuråker för arbete i Brättingeberg nära Brännås i Svågadalen. På sin mormors sida hade hon djupa rötter i Brännås. Hon födde 1930, 21 år gammal, sonen Harry och flyttade till barnets far i Dalarna, byggnadsarbetaren Ivar Lundqvist i Solvarbo, Gustafs. År 1940

ingick de s.k. krigsvigsel vilket innebar att ingen föregående lysning krävdes. De vigdes i Gustafs och prästen undrade, till hennes förargelse, om Schröder var ett tyskt namn. Varifrån namnet kom utöver Värmland visste hon inte. Och hur skulle hon kunna veta, det hade trots allt passerat drygt 300 år sedan Johan Schröder anlände till Göteborg.

Sannolikt var Ivar inkallad till beredskapstjänstgöring och ingen visste om landet skulle dras in i kriget. Under krigsåren kom tusentals par att ingå krigsvigsel. Berta förblev gift med Ivar tills han avled 1973. Hon fick ytterligare två barn, Sten och Maj och levde i Backa, Gustafs, en stor del av sitt liv.